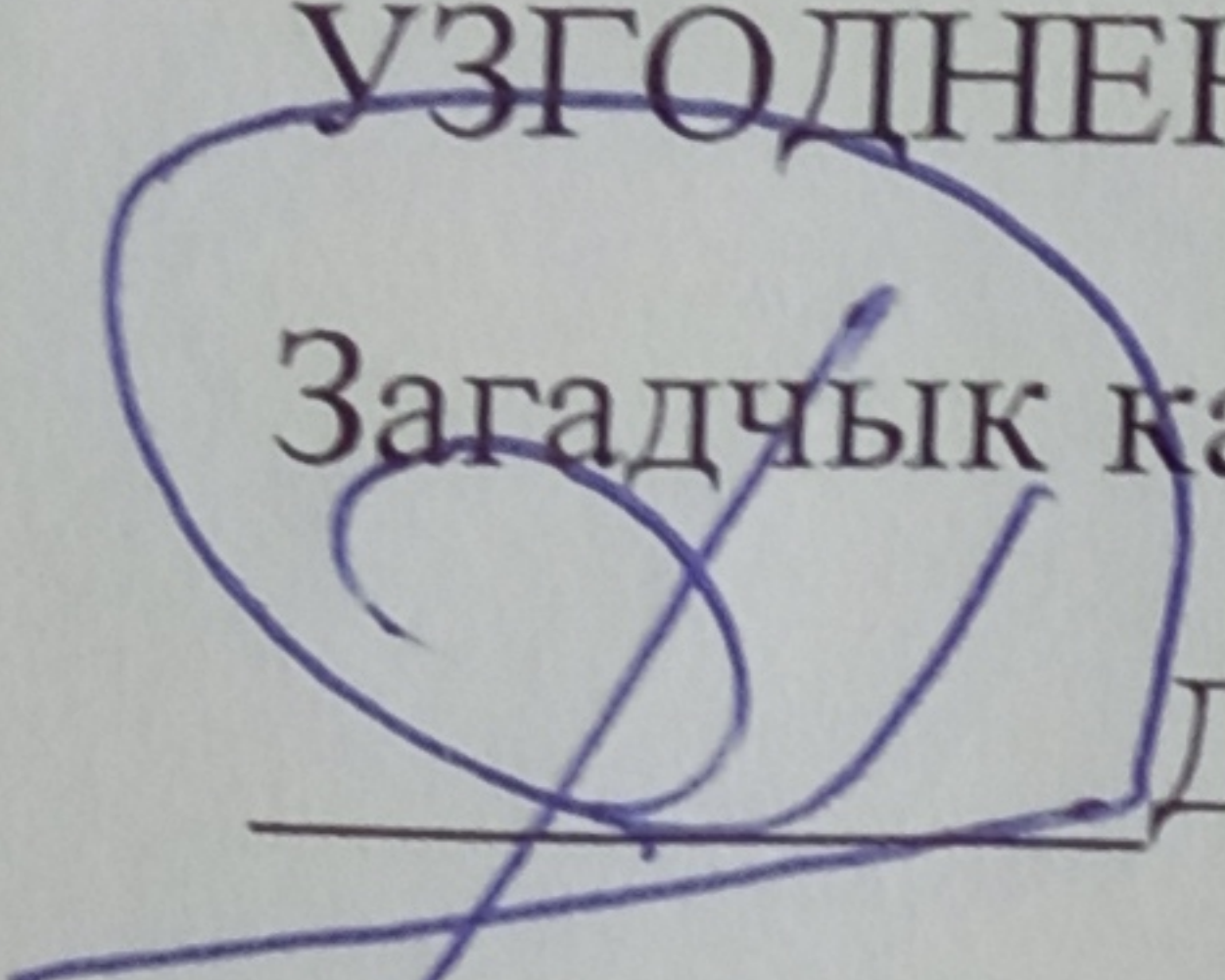

Установа адукацыі

“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”
Факультэт інфармацыйна-дакументных камунікацый
Кафедра гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі

УЗГОДНЕНА

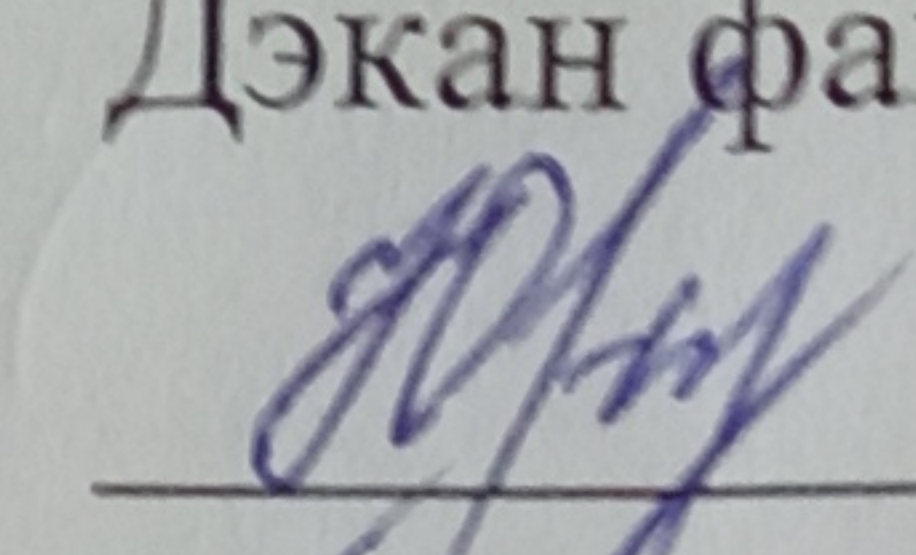
Загадчык кафедры

Д. В. Герасіме́нак

“12” декабры 2022 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

Ю. М. Галкоўская

“12” декабры 2022 г.

**ВУЧЭБНА–МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ**

СФРАГІСТЫКА

для спецыяльнасці 1-23 01 12 Музейная справа і ахова гісторыка-
культурнай спадчыны (па напрамках)

Складальнік:

І.Н. Колабава, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні Савета факультэта

“20” декабры 2022 г., пратакол № 4

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

М.М. Елінская, кандыдат гістарычных навук, вядучы рэферэнт аддзела арганізацыйнай работы, выкарыстання дакументаў і інфармацыі Дэпартамента па архівам і справаходству Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь;

Кафедра археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін БДУ

(пратакол ад 31.08.2022 № 1)

ЗМЕСТ

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	4
2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	6
2.1 План-конспект лекцый	6
3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	8
3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў	8
4 РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ	12
4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў	12
4.2 Пытанні для экзамена	12
5 ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	14
5.1 Тэматычны план	14
5.2 Асноўная літаратура	15
5.3 Дадатковая літаратура	15

1 ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне “Сфрагістыка” прызначана для студэнтаў спецыяльнасці “Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны прафілізацыя: Культурная спадчына і турызм (па напрамках).

Мэтай выкладання вучэбнай дысцыпліны “Сфрагістыка” з’яўляецца вывучэнне студэнтамі гісторыі ўзнікнення і развіцця беларускай сфрагістыкі.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Сфрагістыка” спрыяе падрыхтоўцы студэнтаў да практычнай дзейнасці, да больш паглыбленага аналізу і апісання розных відаў гістарычных крыніц. Авалоданне тэрэтычнымі і практычнымі навыкамі ў дадзеным кірунку спрыяе фарміраванню ўсебакова развітога спецыяліста ў галіне музейнай справы і аховы гісторыка-культурнай спадчыны.

Актуальнасць дадзенай вучэбнай дысцыпліны курса вызначаецца яе роляй у працэсе падрыхтоўкі навуковых супрацоўнікаў музейных і турыстычных устаноў.

Мэтавая накіраванасць вучэбнай дысцыпліны “Сфрагістыка” акрэслівае шэраг задач:

– прасачыць на фактычным матэрыяле гісторыю станаўлення і развіцця дысцыпліны “Сфрагістыка”;

– выявіць характэрныя асаблівасці гісторыі пячаткі, як аб’екта гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

Зместам вучэбнай дысцыпліны ў адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі першай ступені па спецыяльнасці “Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны прафілізацыя: Культурная спадчына і турызм” прадугледжана фарміраванне наступных кампетэнцый:

УК – 1 Валодаць асновамі даследчай дзейнасці, здзейсніць пошук, аналіз і сінтэз інфармацыі

УК – 5 Быць здольным да самаразвіцця і ўдасканалення ў прафесійнай дзейнасці

БПК – 8 Выкарыстоўваць тэрэтычныя і метадалагічныя асновы гісторыка-культурных і музеялагічных ведаў у дзейнасці сучаснага музея і даследавання аб’ектаў культурнай і прыроднай спадчыны.

СК – 4 Выкарыстоўваць метады і дасягненні спецыяльных гістарычных дысцыплін для выяўлення, крытычнага аналізу і інтэрпрэтацыі музейных крыніц.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Сфрагістыка” студэнты павінны ведаць:

– прадмет даследавання спецыяльнай гістарычнай дысцыпліны “Сфрагістыка”;

- прыёмы і аб’екты даследавання спецыяльнай гістарычнай дысцыпліны “Сфрагістыка”;
- інфармацыйныя крыніцы ў дадзеным кірунку;
- методыку самастойнай работы з крыніцай і апрацоўкі інфармацыі;
- гістарычныя ўмовы развіцця сфрагістыкі;
- методыку выкарыстання набытых ведаў у музейнай працы;
- навуковыя дасягненні айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне;

Студэнты павінны *ўмець*:

- выкарыстоўваць прыёмы і метады спецыяльных гістарычных дысцыплін;
- выкарыстоўваць даныя спецыяльных гістарычных дысцыплін пры правядзенні практычнай і навуковай работы;
- праводзіць навуковую апрацоўку сабранага фактычнага матэрыялу ў азначаным кірунку;
- выкарыстоўваць інфармацыйныя крыніцы ў музейнай працы;
- выкарыстоўваць найноўшыя навуковыя дасягненні айчынных і замежных даследчыкаў у дадзенай галіне.

Студэнты павінны *валодаць*:

- прафесійнымі навыкамі аналіза і выкарыстанні інфармацыйных рэсурсаў у галіне спецыяльных гістарычных дысцыплін;
- навыкамі стварэння інфармацыйных прадуктаў розных відаў па тэме курса.

Асноўнымі формамі навучання па вучэбнай дысцыпліне з’яўляюцца лекцыі і семінарскія заняткі, заданні для самастойнай работы студэнтаў.

Замацаванне атрыманых ведаў мае працяг пры праходжанні вучэбнай і вытворчай практыкі ў музеях краіны.

Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны “Сфрагістыка” выкарыстоўваюцца сучасныя метады навучання і камп’ютарныя тэхналогіі.

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкарыстоўваюцца рэйтынгавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы, вучэбна-метадычныя комплексы. У практыку правядзення семінарскіх заняткаў укараняюцца методыкі актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

Форма кантролю ведаў – залік.

2 ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

2.1 План-канспект лекцый

Уводзіны. Прадмет, задачы і крыніцы сфрагістычных даследаванняў. Гістарыяграфічны агляд

Вызначэнне сфрагістыкі як навуковай дысцыпліны. Прадмет і задачы сфрагістыкі.

Этымалогія тэрмінаў сфрагістыка і сігілаграфія.

Паходжанне пячаткі.

Гістарыяграфічны агляд. Станаўленне сфрагістыкі як навукі.

Тэма 1. Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі пячаткі

Характарыстыка пячаткі. Функцыі пячаткі. Матрыца. Адбітак.

Тыпы пячатак.

Спосабы прымацавання пячатак. Пячатка звіслая і прыкладзеная.

Форма, колер, выявы, легенда і матэрыял пячатак.

Кустодзея. Пячаткі-пломбы.

Характарыстыка выяў і легенд. Гема. Італія. Камея.

Тэма 2 Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі

Старажытнейшыя ўсходнеславянскія пячаткі.

Матэрыял, колер, спосаб прымацавання, характарыстыка выяў і легенд.

Асноўныя тыпы старажытных пячатак. Знак Рурыкавічаў. Пячаткі архаічнай традыцыі. Пячаткі грэка-рускага тыпу. Пячаткі з рускім добрамыслівым надпісам. Пячаткі з надпісам “От Ратибора” і “Днеслова”.

Княжацкія пячаткі, пячаткі духоўных асоб.

Тэма 3 Беларуская пячатка канца X–XIII стст.

Найстаражытнейшыя беларускія пячаткі.

Матэрыял, колер, спосаб прымацавання, характарыстыка выяў і легенд.

Княжацкія пячаткі.

Пячаткі духоўных асоб.

Драгічынскія пломбы.

Тэма 4. Беларуская пячатка XIV – XVIII ст.

Асаблівасці формы, колеру, спосабу прымацавання, матэрыялу.

Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі з выявай Пагоні.

Пячаткі прыватных асоб.

Пячатка – адзін з атрыбутаў гарадскога самакіравання.

Асноўныя рысы беларускай гарадской пячаткі.

Матэрыял, форма, памеры, колер, выявы, змест і мова легенд.

Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.

Тэма 5. Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага

Крыніцы па сігілічным заканадаўстве на беларускіх землях.

Развіццё сігілічнага заканадаўства ў Статутах Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг.

Асноўныя кірункі распрацоўкі сігілічнага заканадаўства на беларускіх землях у XIV–XVIII стст.

Тэма 6. Беларуская пячатка канца XVIII – пачатку XXI ст.

Агульная характарыстыка асноўных рыс пячатак перыяду XVIII – пачатку XX ст.

Змены ў знешнім выглядзе пячатак, абумоўленыя ўключэннем беларускіх зямель да Расійскай імперыі.

Агульны агляд гісторыі расійскай пячаткі.

Пячаткі перыяду феадальнай раздробленасці. Княжацкія пячаткі. Пячаткі духоўных асоб.

Пячаткі Ноўгарада і Пскова.

Пячаткі перыяду ўтварэння цэнтралізаванай дзяржавы. Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі. Пячаткі цэнтральных і мясцовых дзяржаўных устаноў. Пячаткі вышэйшых службовых асоб.

Пячаткі Расійскай імперыі. Выявы на дзяржаўных пячатках. Вялікая, сярэдняя і малая дзяржаўныя пячаткі. Гарадскія пячаткі. Пячаткі цэнтральных і мясцовых дзяржаўных устаноў. Уніфікацыя пячатак.

Пячаткі беларускіх гарадоў.

Пячаткі прыватных асоб.

Агульная характарыстыка пячатак БНР.

Пячаткі польскіх дзяржаўных устаноў на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.).

Пячаткі дзяржаўных устаноў БССР

Пячаткі дзяржаўных устаноў Рэспублікі Беларусь.

Тэма 7. Музейныя сфрагістычныя калекцыі

Музейная сфрагістфычная калекцыя: спецыфіка фарміравання і экспанавання.

Першыя сфрагістычныя зборы на тэрыторыі Беларусі.

Сфрагістычныя калекцыі ў сучасных беларускіх музеях.

3 ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

3.1 Тэматыка семінарскіх заняткаў

Семінарскія заняткі разлічаны на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай, рабіць неабходныя нататкі, імкнуцца да сварэння пэўных абагульненняў на падставе набытага фактычнага матэрыялу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіўме.

Семінарскія заняткі № 1 Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі

1. Асноўныя тыпы старажытных пячатак
2. Пячаткі архаічнай традыцыі.
3. Пячаткі грэка-рускага тыпу.
4. Пячаткі з рускім добразычлівым надпісам, з надпісам “От Ратибора” і “Днеслова”.

Літаратура

Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И. Каменцева, Н.В. Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.

Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.

Міралюбаў, Б.В. Пінская вісялая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мн.: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Янин, В.Л. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. / В.Л. Янин. – М.: Наука, 1970. – Т. 1. – 326 с.; Т. 2. – 367 с.

Янин, В.Л. Сфрагистика / В.Л. Янин // Советская историческая энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1971. – Т. 13. – Стб. 993–994.

Семінарскія заняткі № 2 Беларуская пячатка канца X–XIII стст.

5. Класіфікацыя беларускіх пячатак X–XIII стст.

6. Пячаткі Ефрасінні Полацкай.
7. Драгічынскія пломбы.

Літаратура

- Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.
- Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.
- Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.
- Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.
- Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1988. – 205 с.
- Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1998. – 284 с.
- Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.
- Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Польша, 1993. – 239 с.
- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
- Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мінск: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Семінарскія заняткі № 3 Беларуская пячатка XIV–XVIII стст.

1. Гісторыя фарміравання дзяржаўнай пячаткі Вялікага Княства Літоўскага.
2. Пячатка – аtryбут гарадскога самакіравання.
3. Этапы развіцця беларускай гарадской сфрагістыкі.
4. Асноўныя рысы беларускай гарадской пячаткі.
5. Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадской геральдыкі.

Літаратура

- Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А. Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.
- Міралюбаў, Б.В. Пінская віслая пячатка / Б.В. Міралюбаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 4. – С. 40–41.
- Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

Штыхаў, Г.В. Сфрагістыка / Г.В. Штыхаў // Беларуская савецкая энцыклапедыя. – Мінск: БелСЭ, 1974. – Т. 11. – С. 142–143.

Семінарскія заняткі № 4 **Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага**

1. Агульны агляд сігілічнага заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага.

2. Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1529 г.

5. Статуты Вялікага Княства Літоўскага 1566 г.

4. Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г.

Літаратура

Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588: Тэксты. Даведкі. Каментарыі. – Мн: БелСЭ, 1989. – 573 с.

Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л. Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л. Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.7.

Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.

Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.

Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1993. – 239 с.

Семінарскія заняткі № 5 **Беларуская пячатка канца XVIII – пачатку XXI ст.**

1. Агульны агляд гісторыі расійскай пячаткі XVIII – пачатку XX ст.
2. Гісторыя фарміравання расійскай дзяржаўнай пячаткі.
3. Беларуская гарадская пячатка ў XVIII – пачатку XX ст.
4. Агульная характарыстыка пячатак БНР, пячаткі польскіх дзяржаўных устаноў на тэрыторыі Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.).
5. Пячаткі дзяржаўных устаноў БССР, Рэспублікі Беларусь.

Літаратура

- Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И.Каменцева, Н.В.Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.
- Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1988. – 205 с.
- Цітоў, А. Геральдыка беларускіх местаў / А. Цітоў. – Мн.: Полымя, 1998. – 284 с.
- Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А. Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.
- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі / А. Цітоў. – Мн.: Метад.-выд. ц

Семінарскія заняткі № 5

Музейныя сфрагістычныя калекцыі

1. Музейная сфрагістычная калекцыя: спецыфіка фарміравання і экспанавання.
2. Першыя сфрагістычныя зборы на тэрыторыі Беларусі.
3. Сфрагістычныя калекцыі ў сучасных беларускіх музеях.
4. Навуковае апісанне музейных сфрагістычных прадметаў.

Літаратура

- Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі: курс лекцый / А.Цітоў. – Мінск: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.
- Ершевский, Б.Д. Дрогичинские пломбы / Б.Д.Ершевский. // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1985. – Вып. 17. – С. 36–57.
- Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1988. – 205 с.
- Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1993. – 239 с.

4 РАЗДЕЛ КАНТРОЛЯ ВЕДАЎ

4.1 Заданні для самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа разлічана на набыццё практычных ведаў па адпаведнаму курсу.

Форма выканання работы – напісанне рэферату, вусны адказ, у выглядзе паведамлення, гутарка па тэме, удзел у калоквіуме (па выбару).

Пры падрыхтоўцы неабходна карыстацца як асноўнай так і дадатковай літаратурай. Кантроль за выкананнем СРС адбываецца ў адпаведнасці з дадатковым раскладам.

1. Правесці апісанне найстаражытнай беларускай пячаткі Ізяслава Уладзіміравіча.
2. Пячаткі Ефрасінні Полацкай.
3. Драгічынскія пломбы – версіі аб прызначэнні.
4. Класіфікацыя знака Рурыкавічаў.
5. Асаблівасці формы, колеру, спосабу прымацавання, матэрыялу пячатак.
6. Фарміраванне тыпу дзяржаўнай пячаткі з выявай Пагоні.
7. Класіфікацыя выяў Пагоні.
8. Пячаткі прыватных асоб.
9. Знешнія характарыстыкі пячаткі (матэрыял, форма, памеры, колер, выявы, змест і мова легендаў).
10. Змены ў знешнім выглядзе пячатак у канцы XVIII – пачатку XIX ст.
11. Гарадская пячатка – крыніца па вывучэнні гарадскай геральдыкі.
12. Правесці параўнальны аналіз выяў гарадскай пячаткі і герба горада (па выбару).

4.2 Пытанні да заліка

1. Сфрагістыка – спецыяльная гістарычная дысцыпліна.
2. Пячатка – знешнія і матэрыяльныя характарыстыкі.
3. Функцыі пячаткі.
4. Паняцце “пячатка-матрыца”. Віды пячатак-матрыц. Сігнет.
5. Паняцце “пячатка-адбітак”.
6. Спосаб прыстасавання пячатак да дакумента.
7. Прывесістыя пячаткі. Матэрыялы і тэхніка іх выраблення.
8. Прыкладзеныя пячаткі. Матэрыялы і тэхніка іх выраблення.
9. Паняцце “кустодзея”. Віды кустодзеі.
10. Пячаткі архаічнай традыцыі.
11. “Грэка-рускі” тып пячатак.
12. Пячаткі з “рускім дабразычлівым надпісам”.
13. Царкоўныя пячаткі.
14. Пячаткі “Ад Рацібора”, пячаткі “Днеслова”.

15. Беларускія пячаткі X – XIII стст.
16. Драгічынскія пломбы.
17. Пячаткі Ефрасінні Полацкай
18. Беларуская гарадская пячатка XV – XVIII стст.
19. Паходжанне і тыпы герба “Пагоня” на пячатках Вялікага Княства Літоўскага.
20. Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай.
21. Пячаткі дзяржаўных устаноў Расійскай імперыі.
22. Музейныя сфрагістычныя калекцыі.

5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЕЛ

5.1 Тэматычны план

Нумар раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Форма кантролю ведаў
		Лекцыі	семінар. заняткі	
1	2	3	4	5
1	Уводзіны. Прадмет, задачы і крыніцы сфрагістычных даследаванняў. Гістарыяграфічны агляд.	2		падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
2	Тэма 1 Матэрыяльныя і знешнія характарыстыкі пячаткі	2		падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
3	Тэма 2 Старажытныя ўсходнеславянскія пячаткі	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
4	Тэма 3 Беларуская пячатка канца X–XIII стст.	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
5	Тэма 4 Беларуская пячатка XIV–XVIII стст.	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
6	Тэма 5 Сігілічнае заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
7	Тэма 6 Беларуская пячатка канца XVIII – пачатку XX1 ст.	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
8	Тэма7 Музейныя сфрагістычныя калекцыі	2	2	падрыхтоўка і праверка электронных прэзентацый
Разам		16	12	

5.2 Асноўная літаратура

1 Вспомогательные исторические дисциплины [Электронный ресурс]: [учеб.] : / Г. А. Леонтьева, П. А. Шорин, В. Б. Кобрин ; под ред. Г. А. Леонтьевой. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ВЛАДОС, 2015. – 380. – https://biblioclub.ru/index.php?page=book_red&id=429883.

2. Специальные исторические дисциплины: учеб. пособие / М. М. Кром [и др.]; сост. М. М. Кром. – 2-е изд., испр. – СПб : Дмитрий Буланин, 2003. – 638 с.

3. Цітоў, А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі: курс лекцый / А.Цітоў. – Мінск: Метад.-выд. цэнтр РІВШ БДУ, 1999. – 175 с.

5.3 Дадатковая літаратура

1. Белецкий, С.В. Специальные исторические дисциплины / С.В.Белецкий, И.В.Воронцова, З.В.Дмитриева. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2003. – 634 с.

1. Ершевский, Б.Д. Дрогичинские пломбы / Б.Д.Ершевский. // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1985. – Вып. 17. – С. 36–57.

2. Каменцева, Е.И. Русская сфрагистика и геральдика / Е.И.Каменцева, Н.В.Устюгов. – М.: Высш. школа, 1974. – 264 с.

2. Леонтьева, Г.А. Вспомогательные исторические дисциплины: Учебник для студентов высш. учеб. заведений / Г.А. Леонтьева, П.А. Шорин, В.Б. Кобрин В.Б. – М.: 2003. – 368 с.

3. Ліцвінаў, В.А. Пячатка эпохі Кіеўскай Русі / В.А.Ліцвінаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 2. – С. 42.

4. Соболева, Н.А. Очерки истории Российской символики. От тамги до символов государственного суверенитета / Н.А.Соболева. – М.: Языки славянских культур: Знак, 2006. – 488 с.

5. Статут Вялікага Княства Літоўскага. 1588: Тэксты. Даведкі. Каментарыі. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 573 с.

6. Харашкевіч, А.Л. Полацкія пячаткі XV ст. / А.Л.Харашкевіч // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1. – С. 26–30.

7. Хорошкевич, А.Л. Печати полоцких грамот XIV–XV вв. / А.Л.Хорошкевич // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1972. – Т. 4. – С. 128–146.

8. Цітоў, А. Гарадская геральдыка Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1988. – 205 с.

4. Цітоў, А. Геральдыка беларускіх месцаў / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1998.– 41 с.

9. Цітоў, А. Наш сімвал – Пагоня / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1992. – 40 с.

10. Цітоў, А. Пячаткі гарадоў Беларусі / А.Цітоў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1977. – № 2. – С. 25–27.

3. Цітоў, А. Пячаткі старажытнай Беларусі / А.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1993. – 239 с.

11. Янин, В.Л. Актовые печати Древней Руси X – XV вв. / В.Л.Янин. – М.: Наука, 1970. – Т. 1. – 326 с.; Т. 2. – 367 с.